

A close-up photograph of a blue pushpin stuck into a map. The background is a blurred map with various colors and lines, suggesting a geographical context. The pushpin is the central focus, with its sharp point and flat top clearly visible.

Vestigingsklimaat voor ondernemers

Resultaten ondernemerspanel | Gelderland *(mei / juni 2023)*

Voorwoord

Hierbij presenteren we de rapportage van de ondernemerspeiling naar het vestigingsklimaat voor ondernemers, uitgevoerd in mei / juni 2023. Het onderzoek is uitgevoerd op initiatief van VNO-NCW Midden, MKB-Nederland Midden en de provincie Gelderland. Het panel is opgezet met als doel input op te halen bij ondernemers om de (lokale) overheid te informeren over de behoefte en optimalisering van de hulpmaatregelen en daarmee de economie in Gelderland te ondersteunen.

Het ondernemerspanel biedt vanaf de start van de coronacrisis in april 2020 aan ondernemers in Gelderland een platform om aan te geven hoe het bedrijfsmatig met ze gaat en welke hulp zij nodig hadden in deze bijzondere periode. Deze resultaten zijn gebruikt om met de provincie en de gemeenten in gesprek te gaan over steun- & investeringsregelingen. Het ondernemerspanel wordt circa vier maal per jaar ingezet om diverse thema's rondom ondernemen. Deze nieuwe meting gaat in op het ondernemersklimaat.

Wij danken jullie allen van harte voor het (wederom) meedoen en roepen eenieder op om aan de slag te gaan met de aanbevelingen.

Colofon

Het ondernemerspanel en de rapportage zijn opgesteld en uitgevoerd door Right Marktonderzoek.

Heeft u vragen naar aanleiding van deze rapportage of wilt u meer informatie, dan kunt u contact opnemen met VNO-NCW Midden via info@vno-ncwmidden.nl of met Right Marktonderzoek via ghamstra@rightmarktonderzoek.nl.

Inhoudsopgave

1. Onderzoeksopzet	3
2. Vestigingsklimaat	5
3. Ruimtegebruik en -behoefte	9
4. Omzet en bedrijfsvoering	17
5. Ondernemersperspectief	21
6. Achtergrondkenmerken	24

1. Onderzoeksopzet

1. Onderzoeksopzet

Aanleiding	Omdat de coronacrisis veel impact op ondernemers had en in veel gevallen nog steeds heeft, is in april 2020 een ondernemerspanel opgezet om de gevolgen van de coronacrisis te monitoren. Inzicht in de ontwikkelingen en de stand van zaken bij het bedrijfsleven kan de lokale overheden helpen om gericht ondersteuning te bieden. De monitor biedt inzicht in de stand van zaken bij het bedrijfsleven, maar ook in de behoefte aan hulpmaatregelen en de wijze waarop de geboden hulpmaatregelen worden ontvangen. Het doel van de huidige peiling is om meer zicht te krijgen in het vestigingsklimaat voor ondernemers in de Provincie Gelderland. Welke problemen ze ervaren op dit gebied, maar ook welke plannen ze hebben richting de nabije toekomst
Doelgroep	De doelgroep wordt gevormd door de ondernemers, gevestigd in de provincie Gelderland. Aan het onderzoek hebben zowel ondernemers met personeel als zzp'ers deelgenomen.
Methode	Het onderzoek is uitgevoerd door middel van online onderzoek en deze meting heeft een totale respons van n=372 opgeleverd. De benadering van de ondernemers is via twee verschillende kanalen uitgevoerd: <ul style="list-style-type: none"> ▪ een oproep om deel te nemen aan het onderzoek via diverse kanalen van de opdrachtgevers (n=71) ▪ benadering van deelnemers aan de eerdere metingen van het ondernemerspanel (n=301).
Veldwerkperiode	Het veldwerk voor deze meting vond plaats van 9 mei tot en met 17 juni 2023.
Weging	De opzet van de monitor is om een zo groot mogelijke groep ondernemers voor het onderzoek te bereiken, maar in de praktijk blijkt veelal dat in de netto steekproef bepaalde sectoren onder- of oververtegenwoordigd zijn (oververtegenwoordigd in de steekproef zijn bijvoorbeeld industrie, groot- en detailhandel en horeca, terwijl zakelijke dienstverlening en zorg ondervertegenwoordigd zijn). Om toch een zo representatief mogelijk beeld over de totale groep Gelderse ondernemingen te kunnen schetsen, zijn de totaalresultaten gewogen op basis van sector.
Rapportage	In deze rapportage worden de resultaten van het onderzoek op totaalniveau weergegeven en voorzien van de belangrijkste conclusies. Daarnaast worden opmerkelijke verschillen naar branche tekstueel in de rapportage benoemd. Daar waar mogelijk, wordt op verschillende plaatsen in het rapport een vergelijking gemaakt met de resultaten van eerdere onder het ondernemerspanel uitgevoerde onderzoeken.

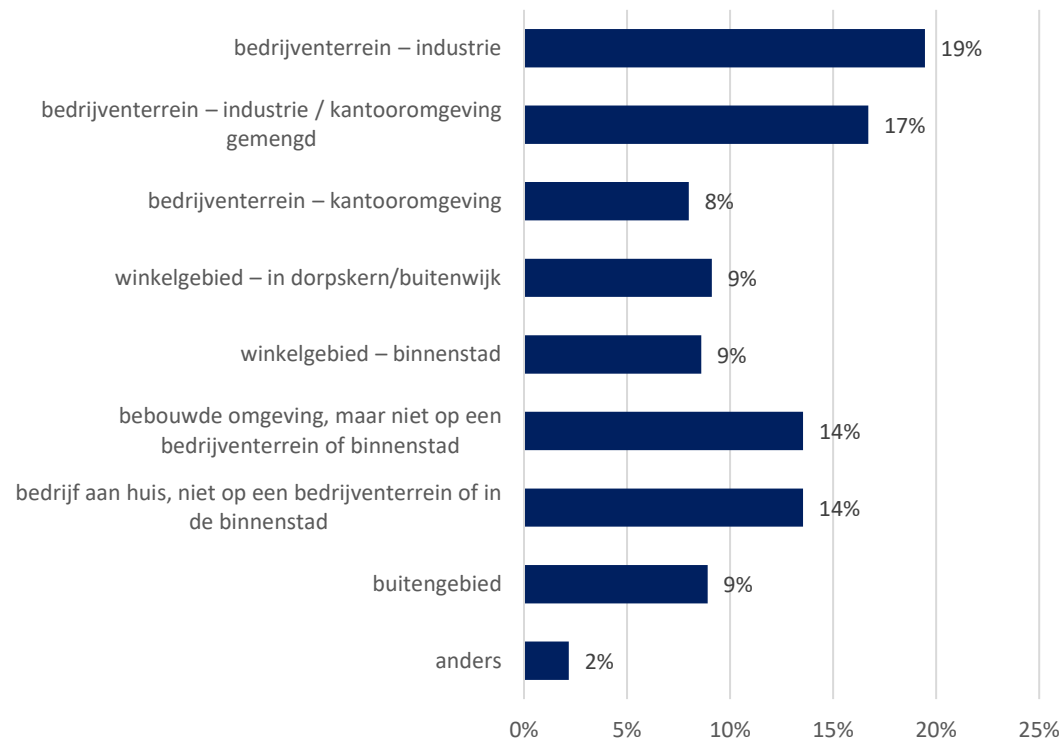
2. Vestigingsklimaat

2.1 Vestiging van de onderneming

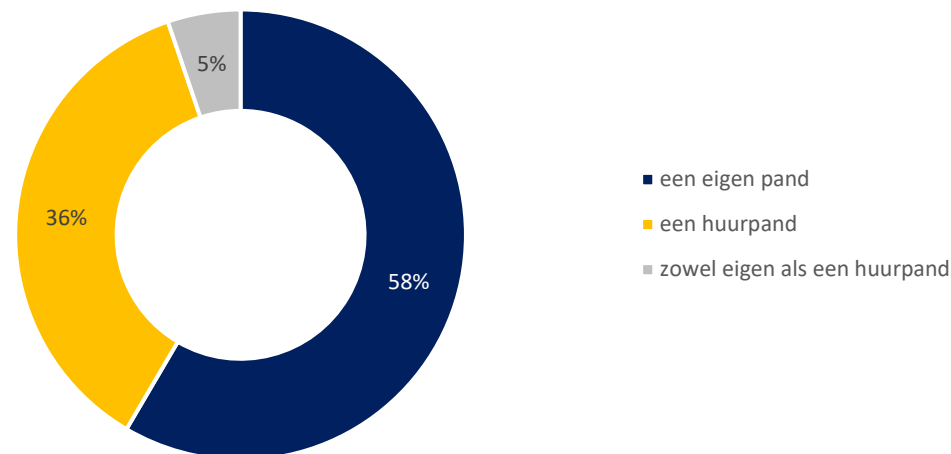
Op wat voor locatie is uw onderneming gevestigd?

(basis: alle ondervraagden; n=372)

Is het pand waarin uw onderneming gevestigd is een eigen pand of een gehuurd pand?

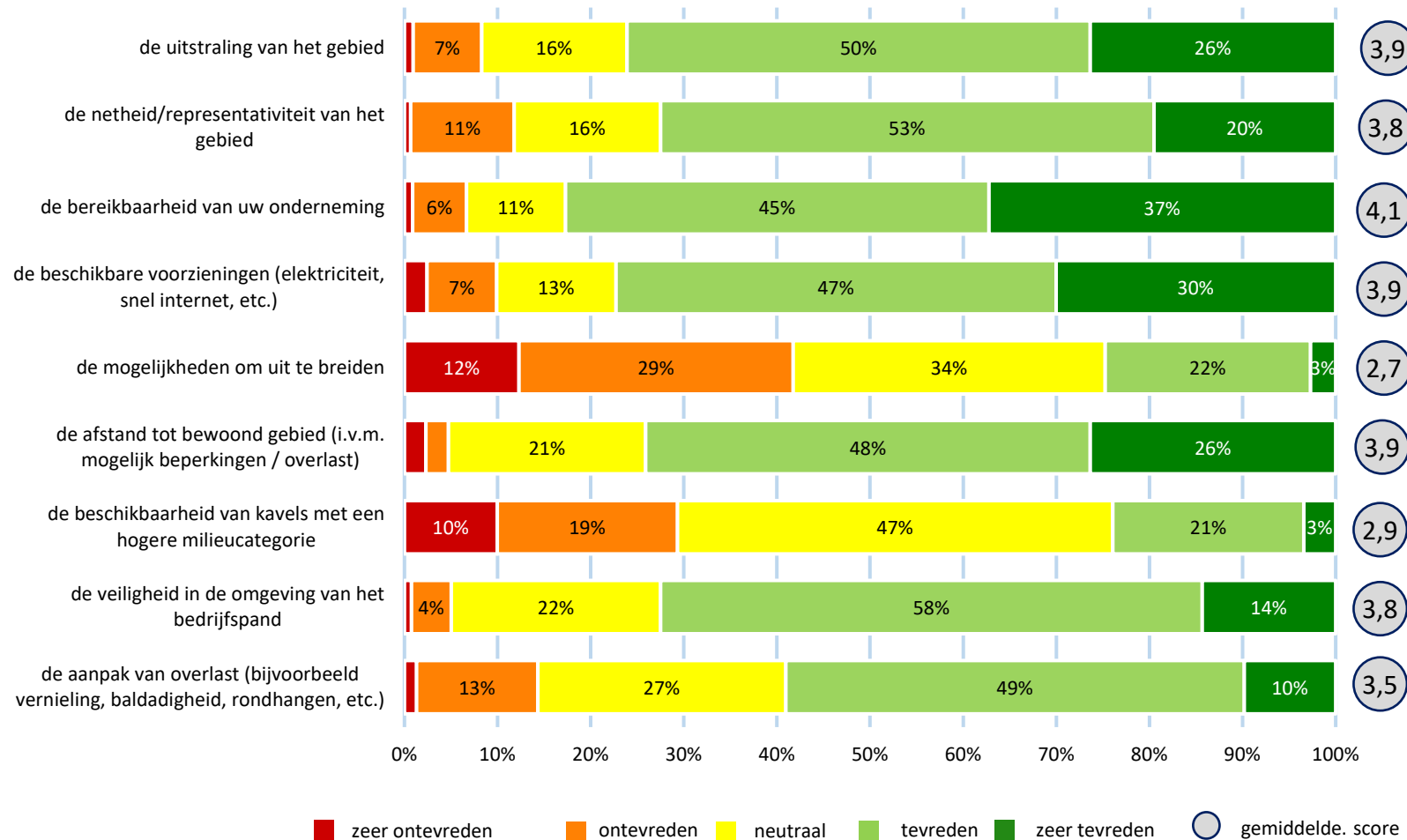
(basis: alle ondervraagden; n=372)

- Van de aan het onderzoek deelnemende bedrijven is een groot deel (44%) gevestigd op een bedrijventerrein, veelal bedrijventerreinen met een industrie- of gemengde functie. Bijna een vijfde van de ondernemers is gevestigd in een winkelgebied en 14% heeft een bedrijf aan huis (niet op een bedrijventerrein of in de binnenstad).
- Iets meer dan de helft van de ondernemers is eigenaar van het pand waar vanuit gewerkt wordt. Dit geldt (logischerwijs) het sterkst voor de ondernemers die het bedrijf aan huis hebben (90%) of in het buitengebied gevestigd zijn (99%). De ondernemers op een bedrijventerrein (42%) of in een winkelgebied (52%) hebben relatief vaak een huurpand.

2.2 De omgeving van de onderneming

Hieronder staan een aantal aspecten met betrekking tot de omgeving / plaats waar uw onderneming gevestigd is. Zou u aan kunnen geven hoe tevreden u over dit aspect bent?
(basis: alle ondervraagden; n=372)

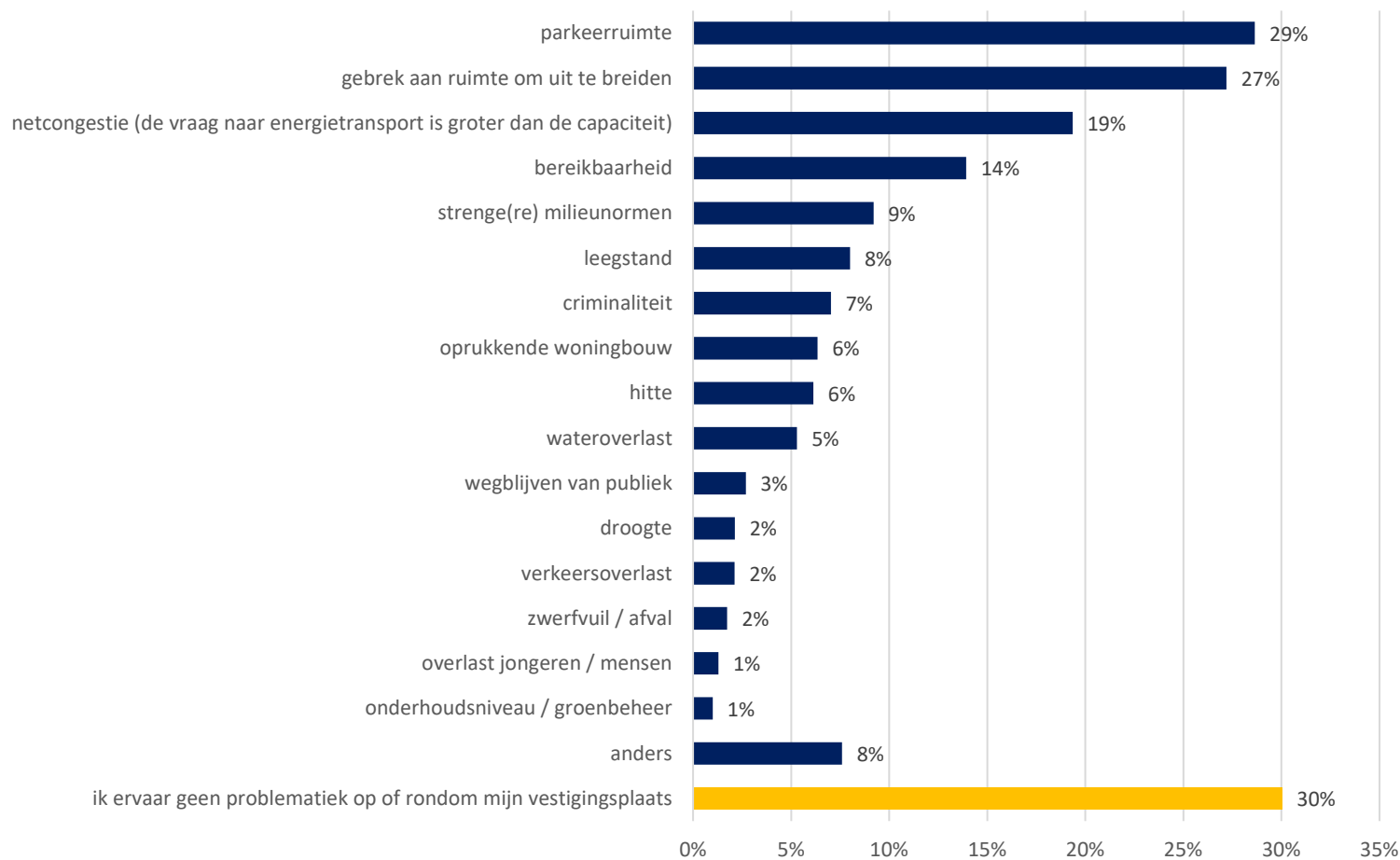

- Over het algemeen zijn de ondernemers tevreden over de **bereikbaarheid** van de onderneming, de **uitstraling** van het gebied en ook de **beschikbaarheid van voorzieningen**. De uitstraling van het gebied scoort het hoogst bij ondernemingen in het buitengebied (4,6) terwijl ondernemers in een winkelgebied dit slechts met een 3,6 beoordelen.
- Minder tevreden is men over de mogelijkheden om uit te breiden, 41% van de ondernemers geeft aan hierover ontevreden te zijn. Ook over de **beschikbaarheid van kavels met een hogere milieucategorie** is een relatief groot deel (29%) van de ondernemers ontevreden. Bij dit onderdeel geeft overigens de helft aan dat dit niet van toepassing is.
- 14% van de ondernemers is ontevreden over de aanpak van overlast. Vooral ondernemers in een winkelgebied beoordelen dit aspect relatief laag (3,0)

2.3 Problematiek in de omgeving van de onderneming

Welke van de volgende problematiek ervaart u momenteel op de plaats waar uw onderneming gevestigd is?

(basis: alle ondervraagden; n=372 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Als de ondernemers wordt gevraagd welke problematiek men op dit moment ervaart op de plaats waar men gevestigd is, dan geeft bijna een derde van de ondernemers aan op dit moment geen problemen te ervaren. Vooral ondernemers met een onderneming aan huis (61%) of zij die gevestigd zijn in het buitengebied (50%) ervaren geen problematiek rondom de vestigingsplaats.
- Daar waar men problematiek ervaart gaat het vooral over parkeerruimte (29%) en het gebrek aan ruimte om uit te breiden (27%). Laatstgenoemde problematiek speelt vooral bij bedrijven op een bedrijventerrein (42%), maar wordt ook relatief vaak door detailhandelsondernemingen genoemd (41%). Een andere problematiek die relatief sterk bij de detailhandelsondernemingen speelt is leegstand, 31% van de detailhandelsondernemingen noemt dit.
- Netcongestie is door bijna een op de vijf ondernemingen genoemd als probleem, ook hier geldt dat het relatief vaak voorkomt bij ondernemingen op een bedrijventerrein (35%). Het zijn vooral industriële ondernemingen die dit relatief vaak noemen (46%).

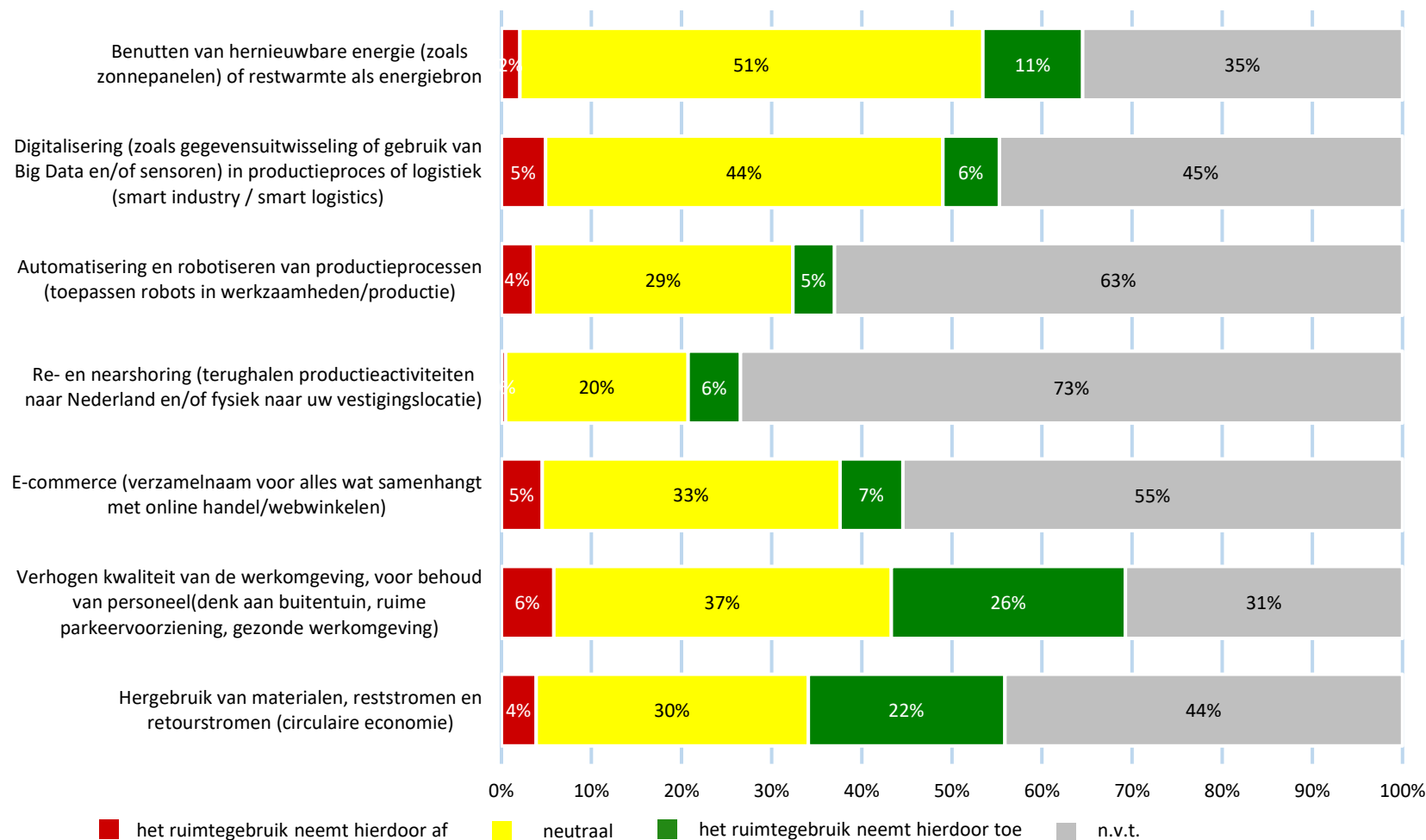
3. Ruimtegebruik en behoefte

3.1 Impact ontwikkelingen op ruimtegebruik of behoefte

In welke mate hebben onderstaande ontwikkelingen effect op het ruimtegebruik (of de behoefte aan ruimte) van uw bedrijf de komende 5 jaar?

(basis: alle ondervraagden; n=372)

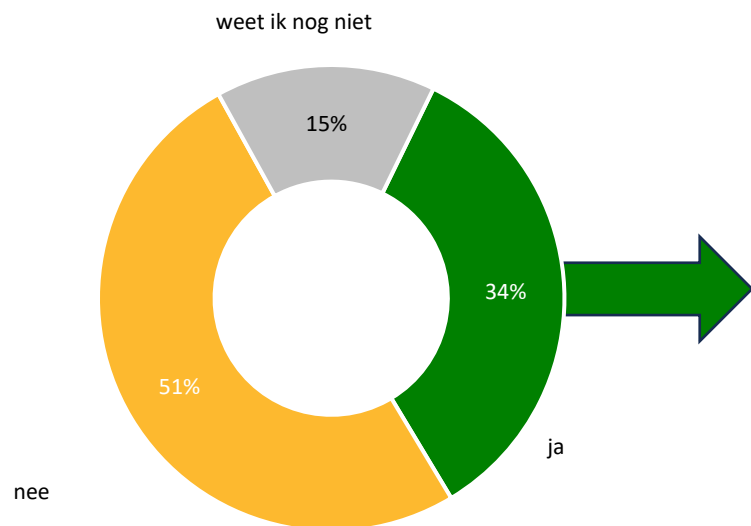

- Aan de ondernemers is een aantal ontwikkelingen voorgelegd, met daarbij de vraag of zij verwachten dat de betreffende ontwikkeling effect gaat hebben op het ruimtegebruik of de behoefte aan ruimte van de onderneming in de komende 5 jaar. Duidelijk is dat een groot deel van de ondernemers niet met de genoemde ontwikkelingen in aanraking komt of denkt te komen.
- Ontwikkelingen waar de meeste ondernemers mee te maken lijken te krijgen, zijn het **verhogen van de kwaliteit van de werkomgeving** om personeel te behouden, het **benutten van hernieuwbare energie** en **hergebruik van materialen, reststromen en retourstromen**. Met name bij het verhogen van de kwaliteit van de werkomgeving voor het behoud van personeel (26%) en hergebruik van materialen, reststromen en retourstromen geldt dat de ondernemers verwachten dat zij hierdoor meer ruimte nodig hebben.

3.2 Uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen

Heeft u met uw onderneming uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen?

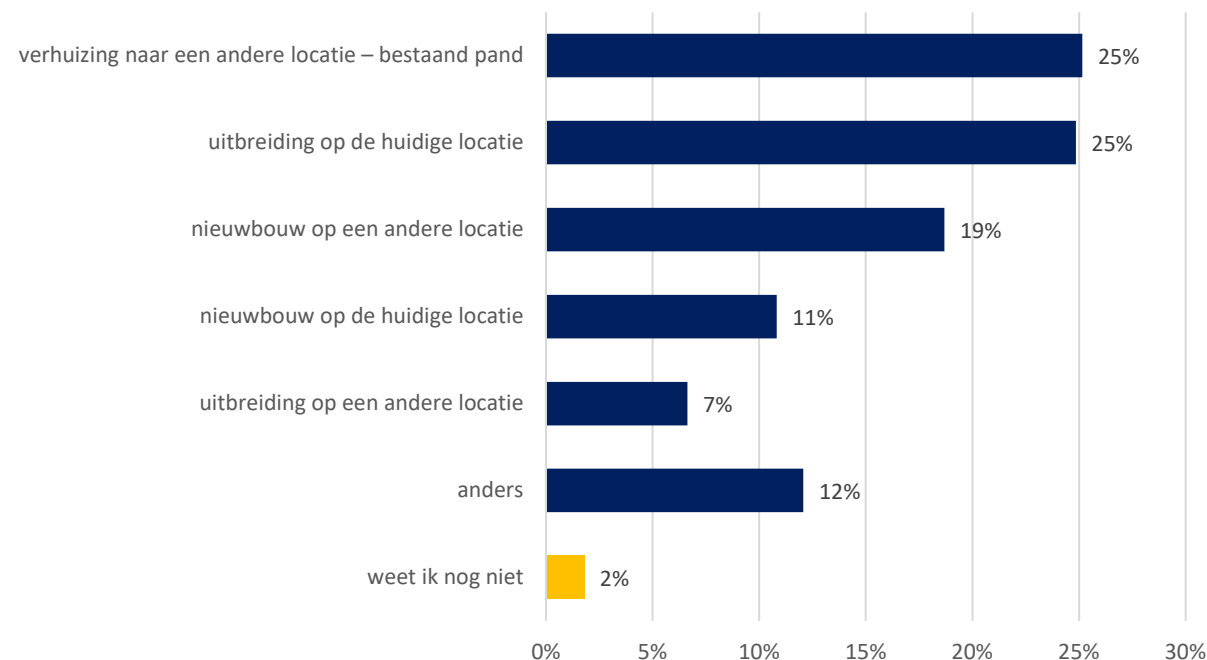
(basis: alle ondervraagden; n=372)

- Een derde van de ondernemingen heeft uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen. Bedrijven op een bedrijventerrein (43%) of gevestigd in het buitengebied (42%) geven het vaakst aan plannen te hebben op dit gebied.
- Als men plannen heeft dan zijn het vooral verhuizen naar bestaand pand op een andere locatie, of uitbreiding op de huidige locatie (Beide door 25% genoemd). Ook nieuwbouw op een andere locatie (19%) of de huidige locatie (11%) worden door een redelijk groot deel als optie genoemd.

Welke plannen heeft u?

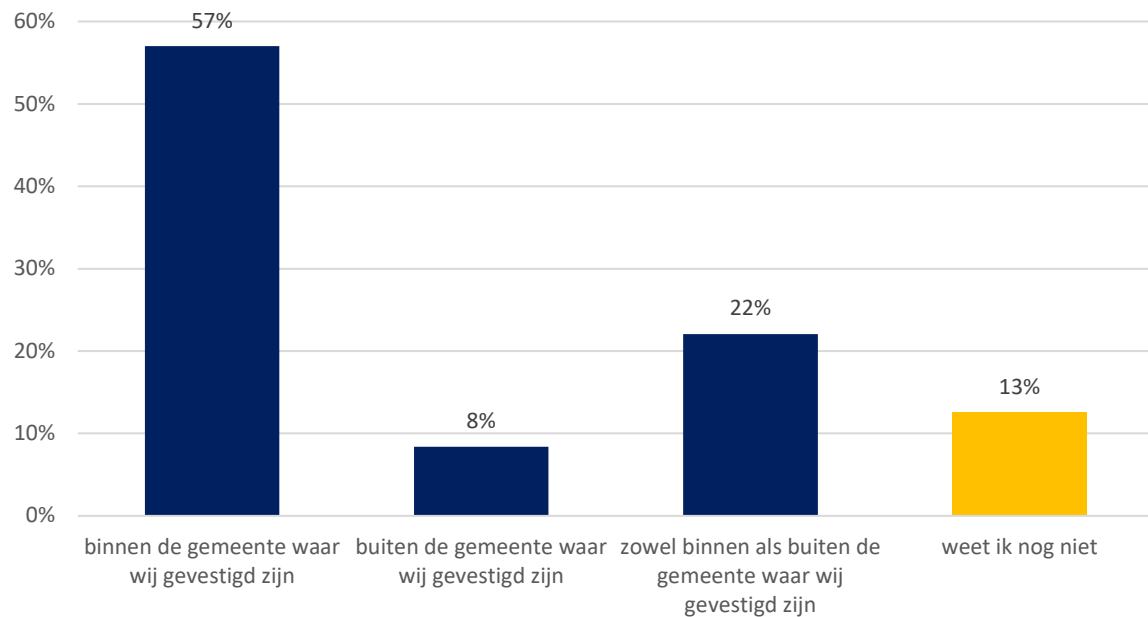
(basis: alle ondervraagden met uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen; n=127)

3.2 Uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen

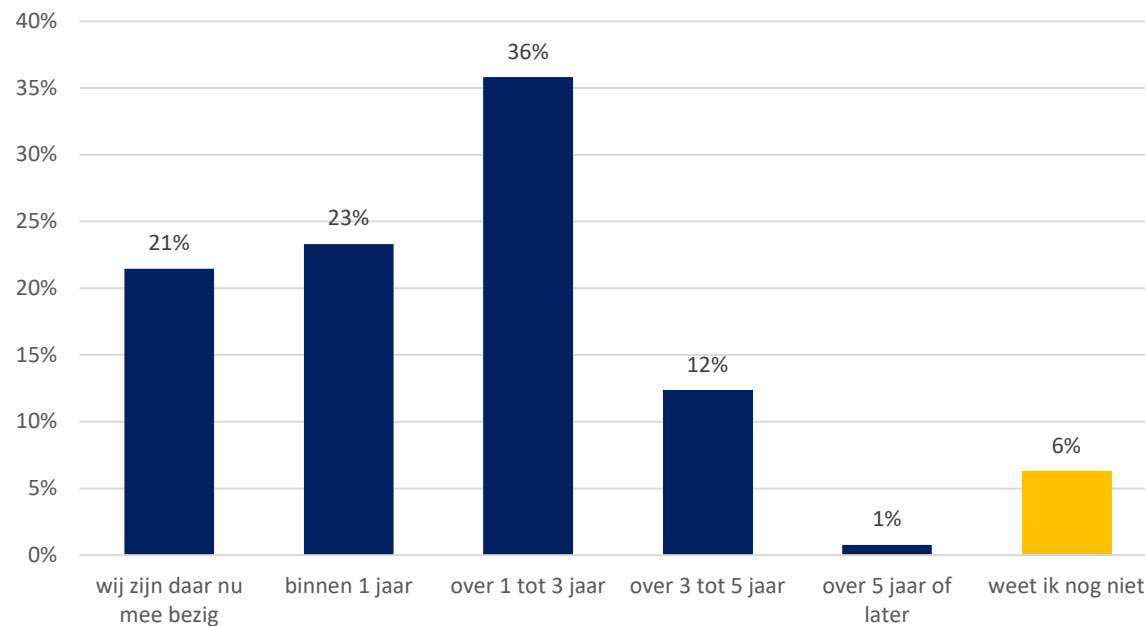
Wilt u deze plannen binnen of buiten uw huidige gemeente realiseren?

(basis: alle ondervraagden met uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen buiten de eigen locatie; n=82)

Op wat voor termijn wilt u deze plannen realiseren?

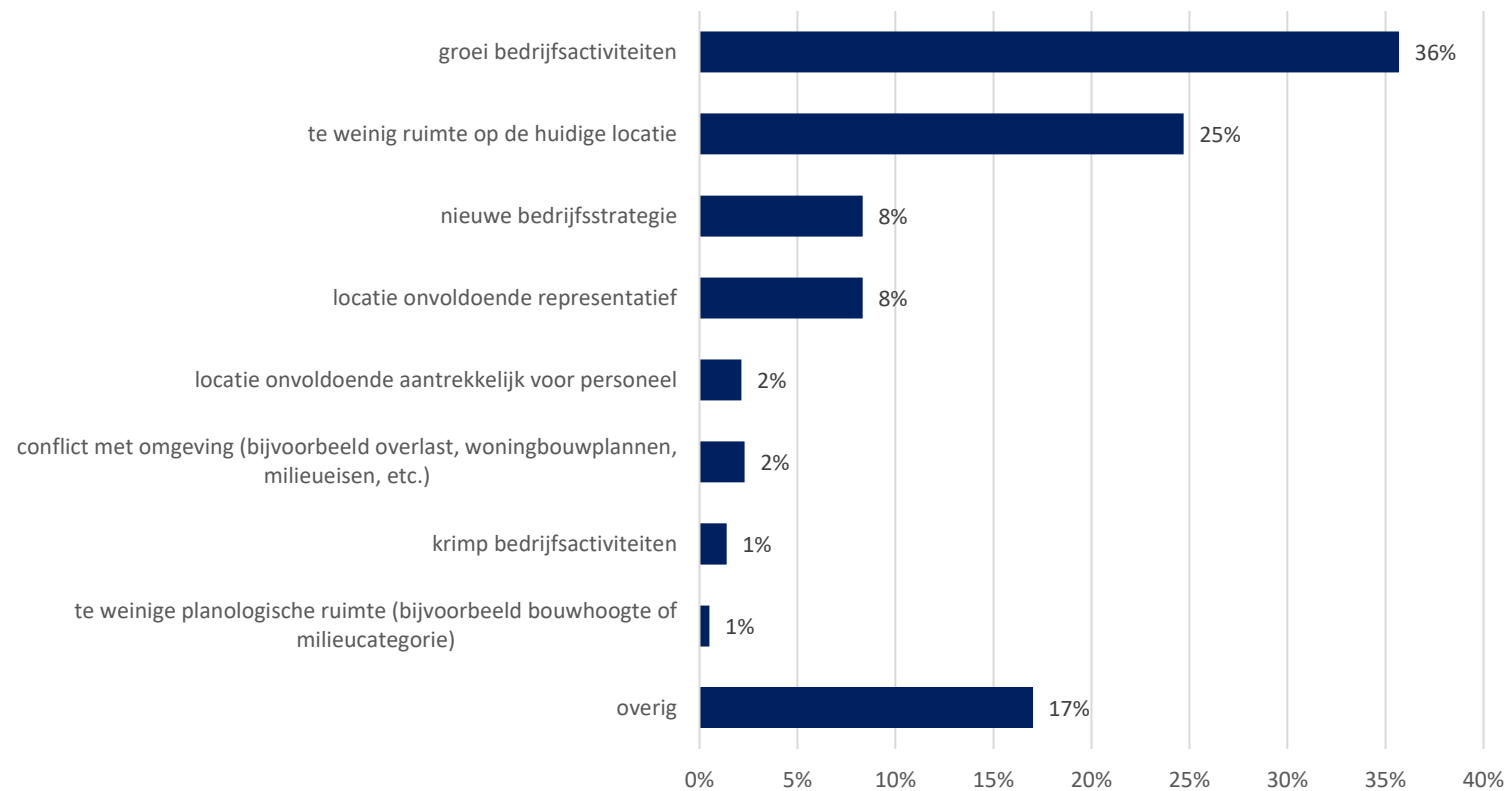
(basis: alle ondervraagden met uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen; n=127)

- Het lijkt erop dat de ondernemingen de eigen gemeente trouw blijven als zij plannen hebben. Iets meer dan de helft verwacht de plannen in de eigen gemeente te zullen realiseren en nog eens 22% heeft zowel plannen binnen als buiten de eigen gemeente.
- Als ondernemingen uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen hebben, dan lijken deze al redelijk concreet. Een vijfde van de ondernemers met dit soort plannen is er nu al mee bezig en bijna 60% denkt dit op korte termijn (binnen 3 jaar) te realiseren.

3.2 Uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen

Wat is de **belangrijkste** reden dat u wilt <uitbreiden / nieuwbouwen / verhuizen> met uw onderneming?
(basis: alle ondervraagden met uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen; n=127)

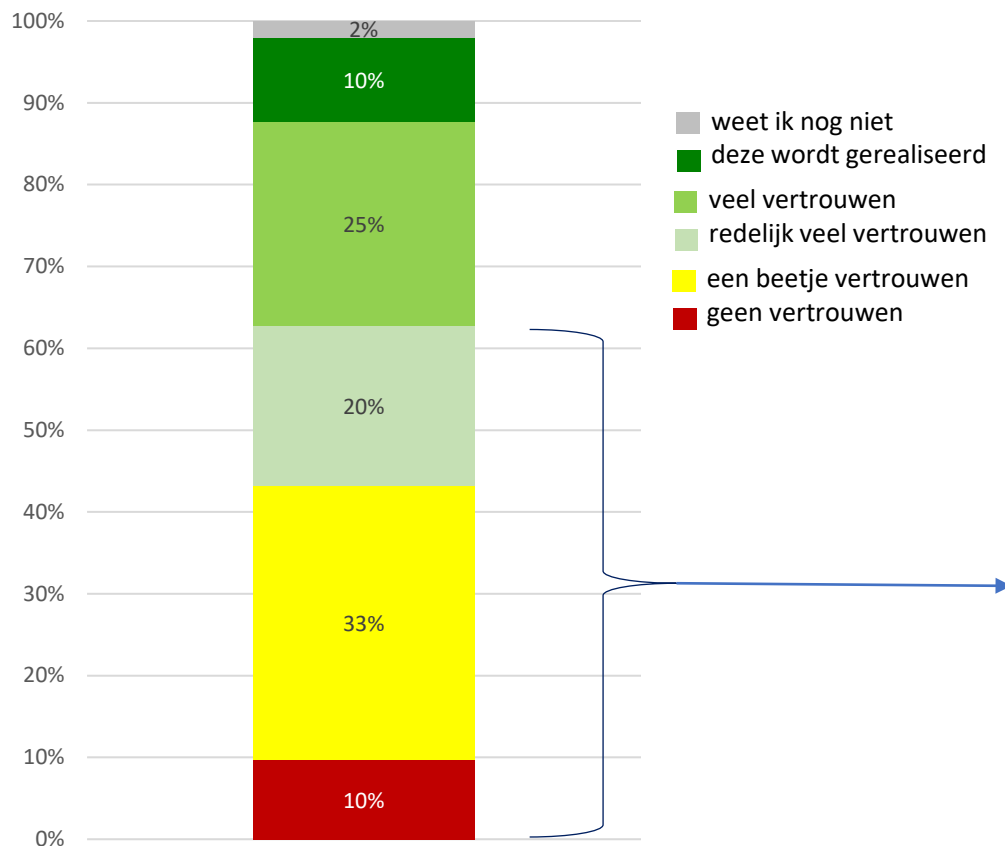

- Groei is de belangrijkste drijfveer om uitbreidings-, nieuwbouw of verhuisplannen te maken. Ruim een derde van de onderneming noemt dit als belangrijkste reden. Een andere veelgenoemde (belangrijkste) reden is dat de huidige vestiging te weinig ruimte biedt om de activiteiten uit te voeren. Te weinig ruimte op de huidige locatie lijkt vooral een rol te spelen bij ondernemingen in sectoren landbouw (67%) en vervoer en opslag (38%).

3.2 Uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen

In welke mate heeft u er vertrouwen in dat u deze uitbreidings- of nieuwbouwplannen kunt realiseren?

(basis: alle ondervraagden ; n=127)

Welke belemmeringen verwacht u bij het realiseren van deze uitbreidings- of nieuwbouwplannen?

(basis: alle ondervraagden die enige twijfel hebben of het plan gerealiseerd kan worden; n=60)

Regelgeving, stikstofproblematiek en onvoldoende steun van de gemeente.

Milieuvergunning.

Bouwkosten en stroperigheid/tegenwerking door de overheid.

Geen vergunning voor bebouwing.

Vinden van een geschikte kavel, toenemende bouwkosten en energieaansluiting.

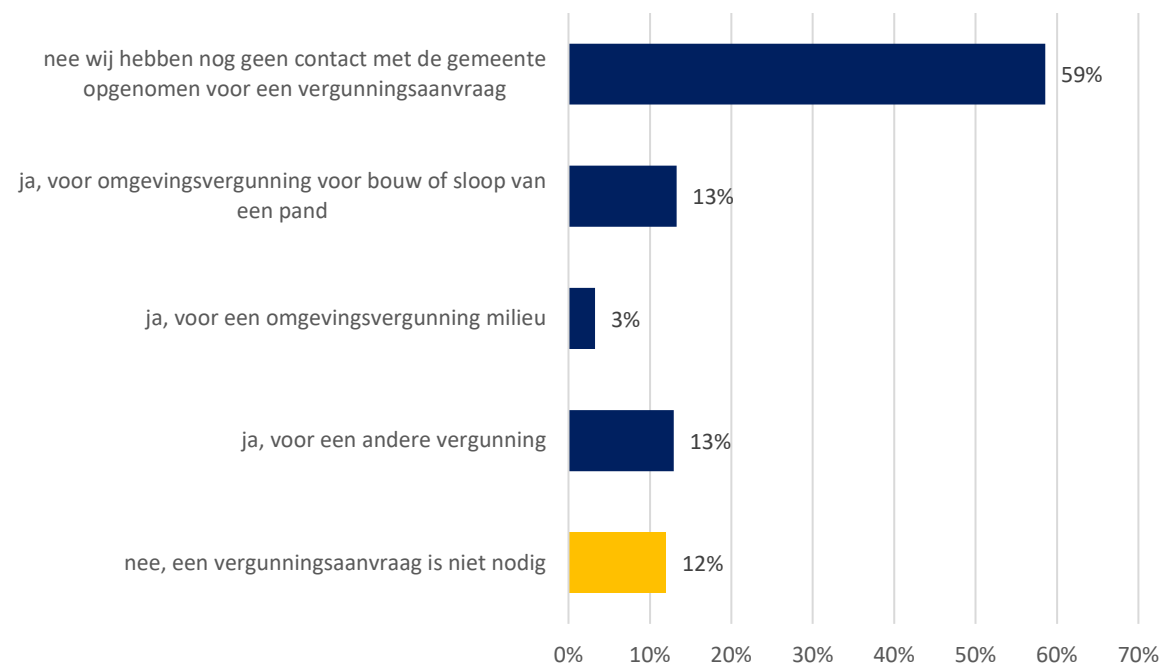
Geen geschikte locaties en kavels.

- Ongeveer een derde van de ondernemingen met plannen weet zeker of heeft er veel vertrouwen in dat deze gerealiseerd worden.
- Veelgenoemde redenen om minder vertrouwen te hebben, zijn het ontbreken van geschikte kavels / panden en (verwachte) problemen met vergunningen.

3.2 Uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen

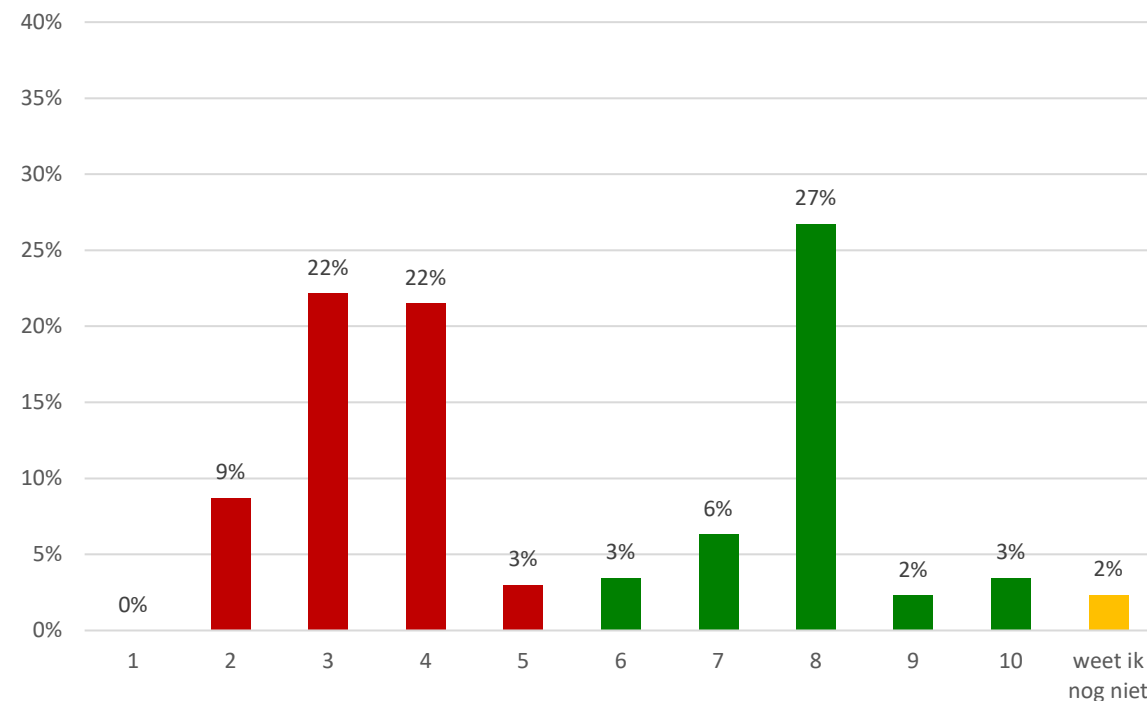
Heeft u voor deze uitbreidings- of nieuwbouwplannen al een vergunningsaanvraag bij uw gemeente gedaan?

(basis: alle ondervraagden met uitbreidings- of nieuwbouwplannen; n=95)

Kunt u door middel van een algemeen rapportcijfer aangeven hoe tevreden u bent over het vergunningentraject bij de gemeente?

(basis: alle ondervraagden die een vergunning aangevraagd hebben; n=28*)

- Het merendeel van de ondernemingen met uitbreidings- of nieuwbouwplannen heeft nog geen contact met de gemeente opgenomen voor een vergunningsaanvraag (59%) of geeft aan dat het niet nodig is (12%).
- Daar waar men wel een vergunningsaanvraag heeft gedaan, is men hierover niet uitermate tevreden. Een groot deel van de ondervraagden beoordeelt het traject met een onvoldoende, maar hierbij moet er wel rekening mee gehouden worden dat het slechts een beperkt aantal waarnemingen betreft.

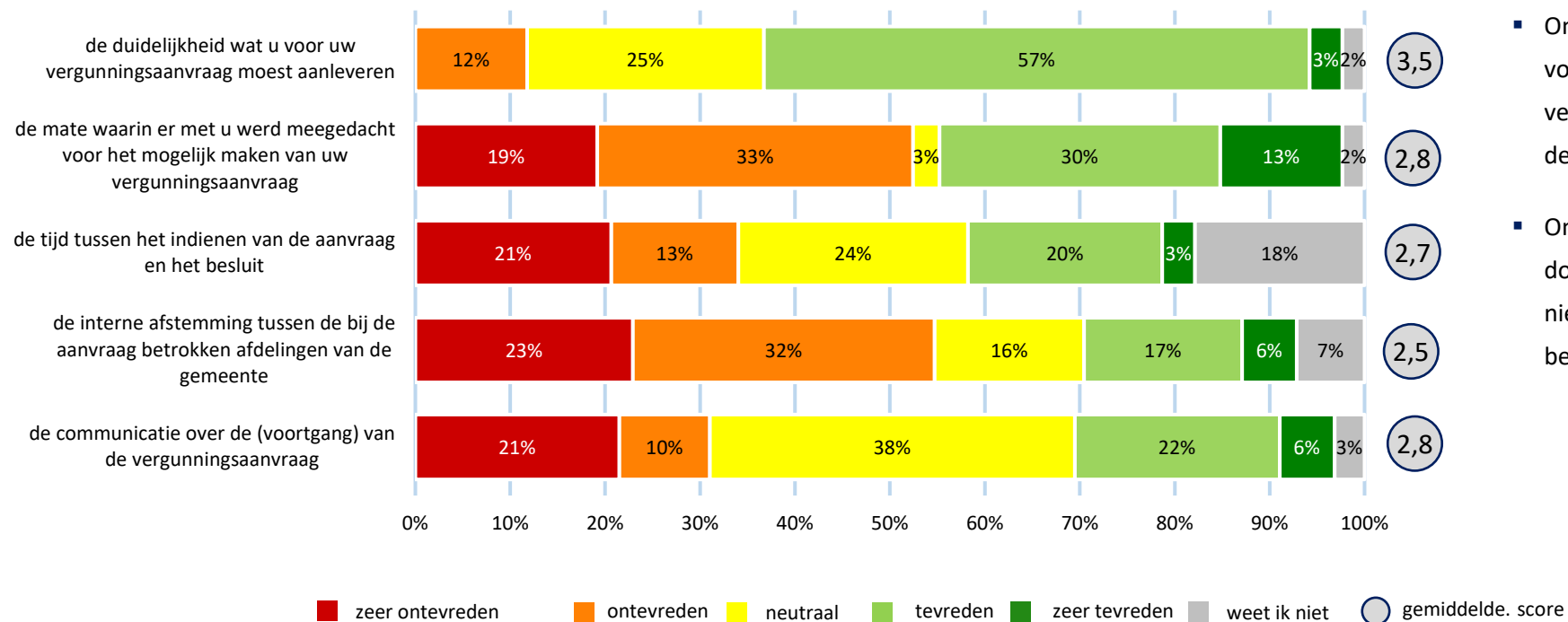
*indicatief resultaat door laag aantal respondenten dat de vraag heeft beantwoord

3.2 Uitbreidings-, nieuwbouw- of verhuisplannen

Hieronder staat een aantal aspecten met betrekking tot de afhandeling van uw vergunningaanvraag door de gemeente.

Kunt u bij elk aspect aangeven in hoeverre u hier tevreden over bent?

(basis: alle ondervraagden die een vergunning aangevraagd hebben; n=28*)

- Ontevredenheid over het vergunningstraject heeft vooral te maken met het meedenken zodat een vergunningstraject mogelijk gemaakt kon worden en de interne afstemming bij de gemeente.
- Ondernemers die het vergunningstraject hebben doorlopen geven aan dat ze over het algemeen ook niet tevreden waren over de tijd tussen indiening en besluit.

*indicatief resultaat door laag aantal respondenten dat de vraag heeft beantwoord

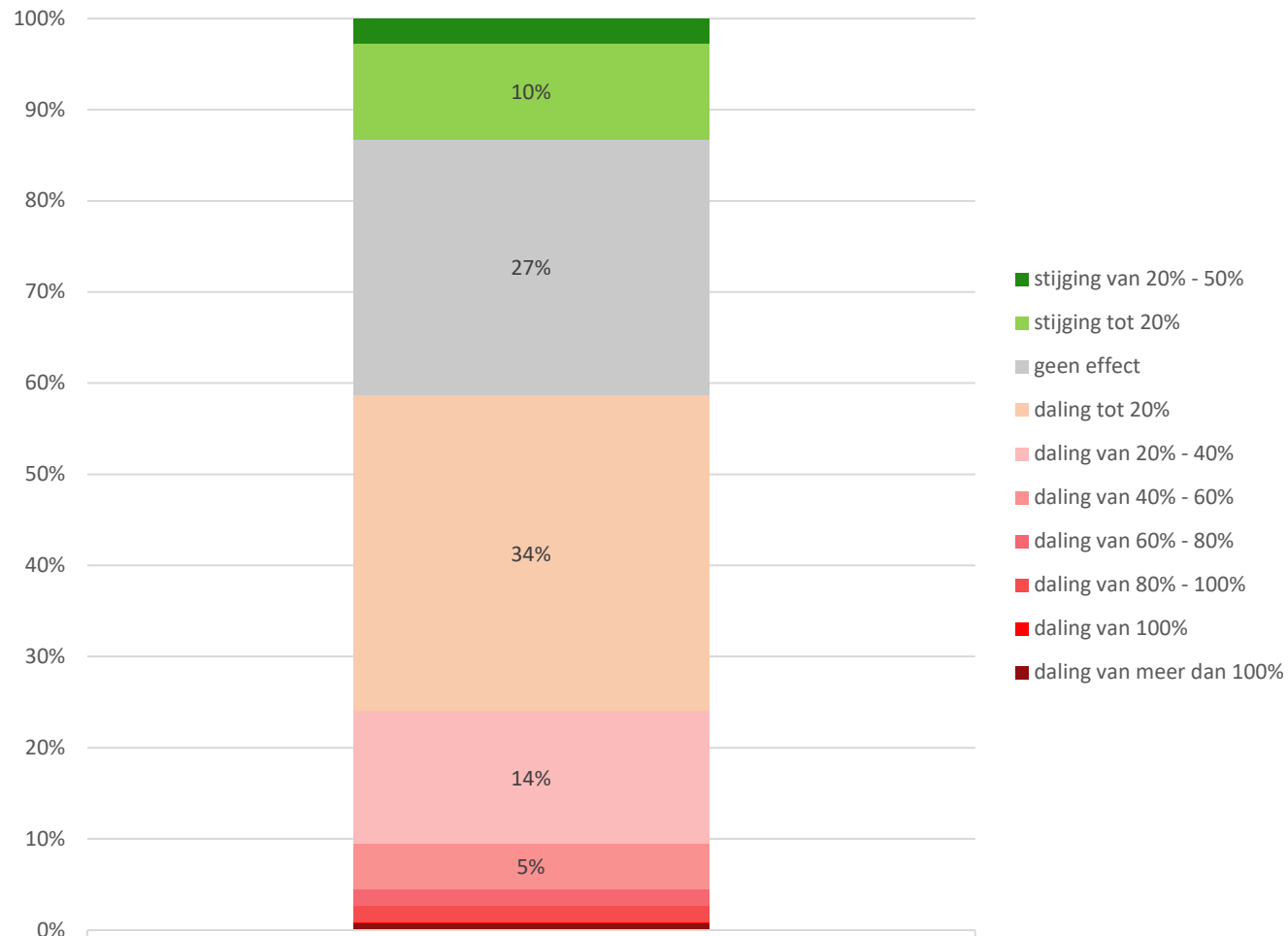
4. Omzet en bedrijfsvoering

4.1 Ontwikkeling marges

De beschikbaarheid van materialen en de onrust op de energiemarkt hebben er voor gezorgd dat op veel plaatsen in de keten de kosten gestegen zijn. Dit heeft mogelijk gevolgen voor uw (winst)marges. Als u uw huidige (winst)marge vergelijkt met die van 12 maanden geleden. Hoe heeft deze marge zich dan ontwikkeld?

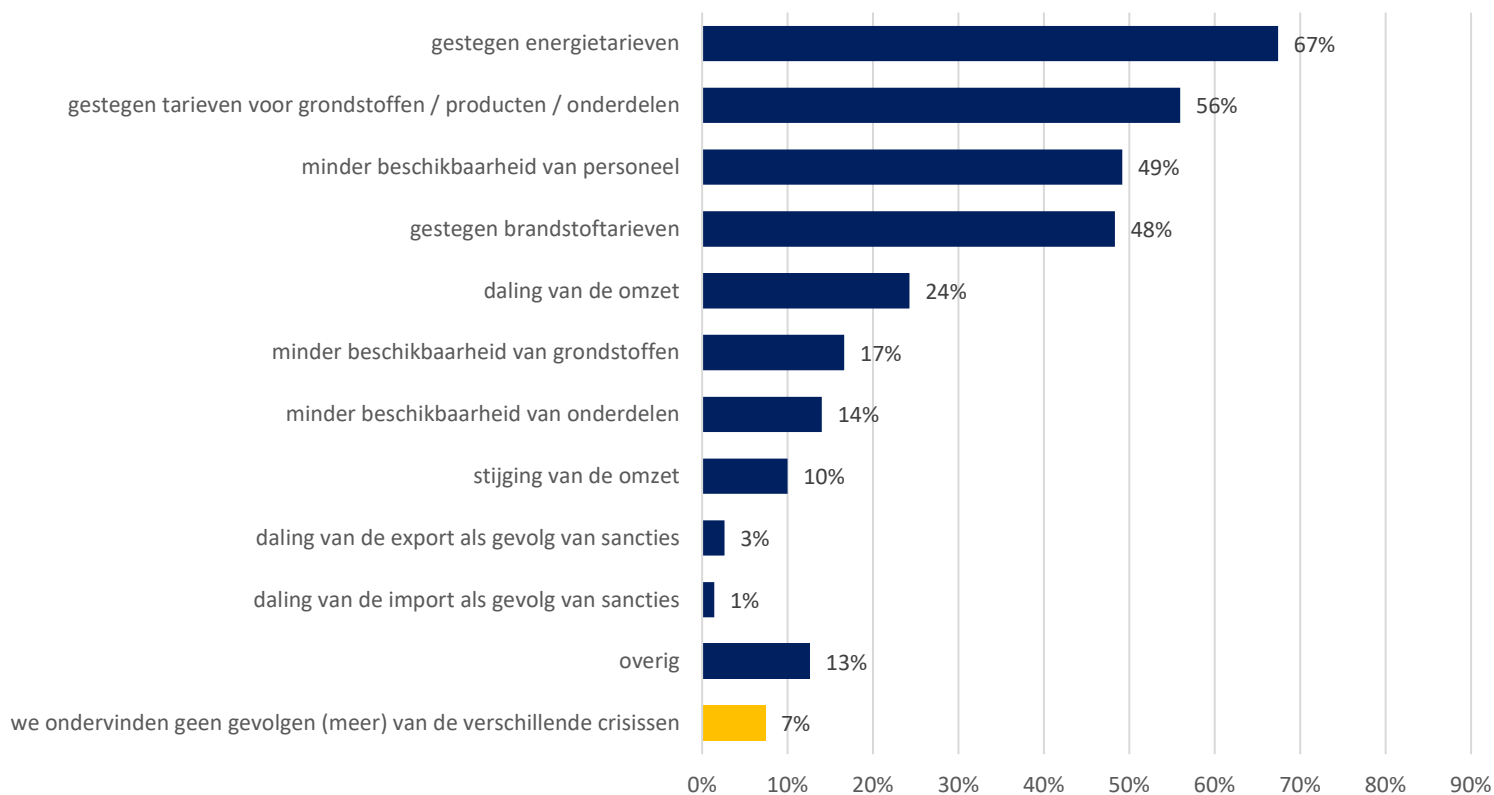
(basis: alle ondervraagden waarvan de onderneming langer dan 12 maanden geleden is opgericht; n=362)

- De gestegen kosten hebben een duidelijk effect op de marges van de ondernemingen. Ruim de helft (57%) van de ondernemingen geeft aan dat er sprake is van gedaalde marges, waarbij een groot deel (34%) de marge met 20% zag dalen.
- Gedaalde marges komen relatief veel voor in de detailhandel (82%), de horeca (76%) en bouw- en installatietechniek (63%).
- Slechts een klein deel van de ondernemingen (13%) geeft aan dat de marges in de afgelopen 12 maanden gestegen zijn, veelal ook met een maximaal 20%. Een stijging van de marges wordt relatief vaak genoemd bij ondernemingen vallend onder de sector industrie (15%) en ook de bouw- en installatietechniek (23%). Met name de laatste sector is opvallend omdat hier ook een groot deel gedaalde marges meldt.

4.2 Gevolgen verschillende crisissen

De afgelopen jaren worden voor veel ondernemers gekenmerkt door het omgaan met opeenvolgende crisissen. Welke gevolgen ervaart u met uw onderneming op dit moment direct of indirect nog van deze crisissen? (basis: alle ondervraagden; n=372 – meerdere antwoorden mogelijk)

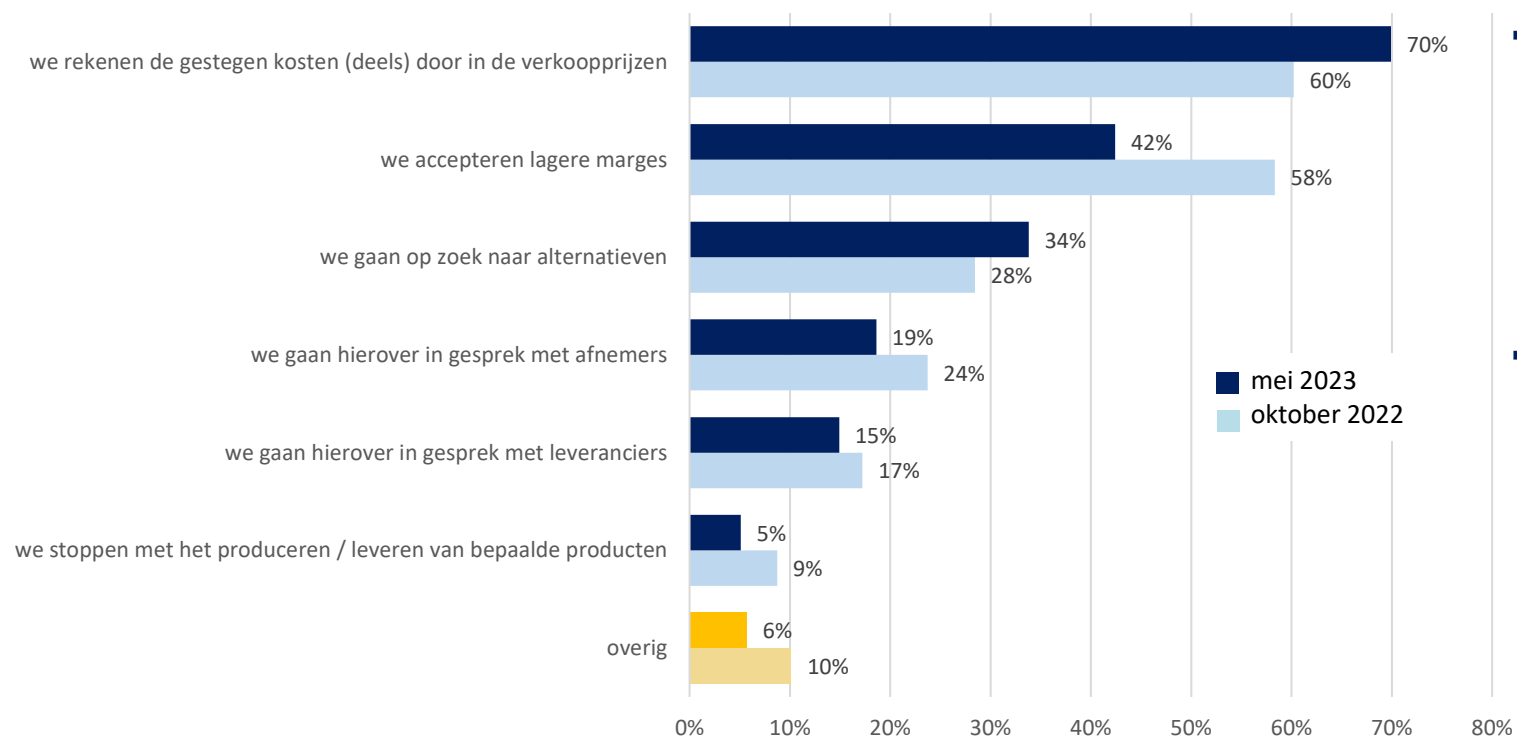
- Ruim 90% van de ondernemingen ervaart op dit moment in meer of mindere mate gevolgen van de crisissen van de afgelopen jaren. Het meest ervaren de ondernemers dat de energietarieven gestegen zijn (67%).
- Niet alleen de gestegen energietarieven worden als probleem ervaren, maar ook de gestegen tarieven voor grondstoffen, producten en/of onderdelen hebben bij meer dan de helft van de ondernemingen effect op de onderneming en nog eens 48% noemt de gestegen brandstoftarieven.
- Een probleem dat al langere tijd een rol speelt bij veel ondernemingen, de beschikbaarheid van personeel, wordt ook door bijna de helft van de ondernemingen gevoeld.

4.3 Effecten gestegen kosten op de bedrijfsvoering

U gaf aan dat u de verschillende crisissen onder andere gevolgen hebben voor de tarieven van brandstof, energie en / of grondstoffen.

Dit betekent dat uw kosten toenemen. Welke gevolgen heeft dit op uw bedrijfsvoering?

(basis: ondervraagden die hebben aangegeven dat de oorlog gevolgen heeft voor de tarieven voor brandstof, energie en / of grondstoffen; n=295 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Bijna 80% van de ondernemingen zegt de gevolgen van de crisissen te voelen door de gestegen energiekosten, brandstofkosten en/of kosten voor grondstoffen. Ook in oktober 2022 hadden veel ondernemers hiermee te maken, maar nu het meer structureel van aard lijkt, rekenen de ondernemers de gestegen kosten meer dan in oktober 2022 (deels) door in de verkoopprijzen.
- Tevens zijn er minder ondernemers die lagere marges accepteren dan in oktober 2022 het geval was (42% nu ten opzichte van 58% in oktober 2022).

5. Ondernemersperspectief

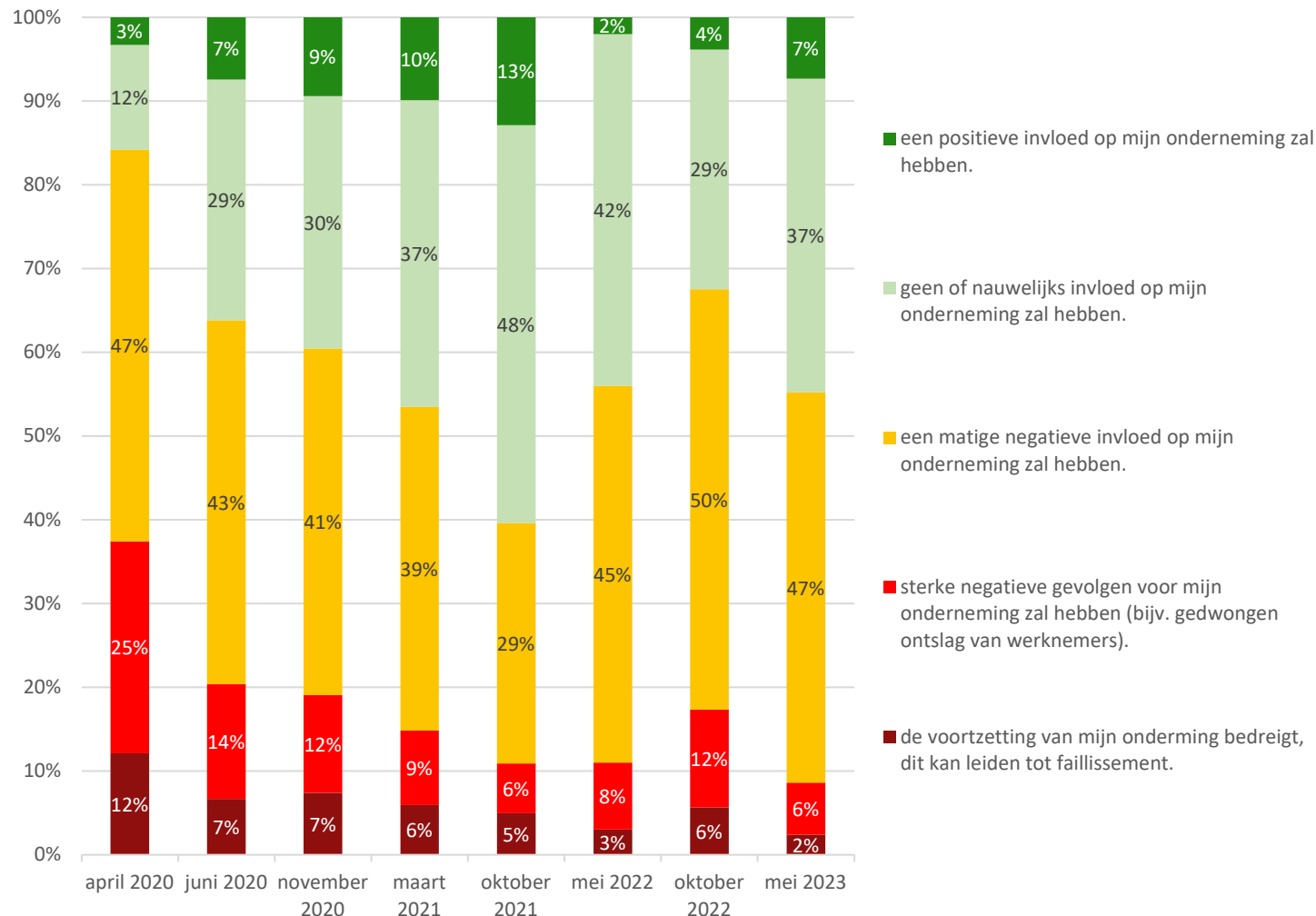

5. Ondernemersperspectief

Welke van onderstaande situaties is op dit moment op uw onderneming het meest van toepassing?

Ik verwacht dat de huidige situatie ...

(basis: alle ondervraagden; n=372)

- De situatie door de oorlog in Oekraïne heeft voor een duidelijke deuk in het vertrouwen van de ondervraagde Gelderse ondernemers gezorgd. Waar tijdens de coronacrisis het optimisme steeds groter werd, gaf in oktober 2022 nog maar slechts 33% van de ondernemers aan dat de huidige situatie niet of nauwelijks invloed heeft op hun onderneming of zelfs zorgt voor een positieve ontwikkeling. In mei 2023 lijkt zich dit weer wat te herstellen, waarmee het vertrouwen weer op hetzelfde niveau komt als in de periode van een jaar eerder, net als in mei 2022 denkt in mei 2023 44% van de ondernemers dat de huidige situatie niet of nauwelijks of zelfs een positieve invloed op de onderneming zal hebben.
- Ook het percentage onderneming dat sterk negatieve gevolgen voorziet of zelfs een faillissement verwacht is in het afgelopen ruim een half jaar gedaald van 18% naar 8%.

6. Ondernemersperspectief

Aan welke ondersteuning heeft u behoefte om met de huidige uitdagingen als onderneming om te gaan?

(Compilatie van voorbeelden waar men behoefte aan heeft.)

Advies inzake
verduurzaming/
mogelijke
subsidie regelingen.

Vinden en
behouden van
goed personeel.

Beschikbaarheid
van elektra.

De bouw moet door den Haag
gestimuleerd worden en niet zoals nu
overladen met regeltjes.

Vinden van een geschikte
kavel, toenemende
bouwkosten en een
energieafsluiting.

Vanuit de overheden een pro
actieve houding richting
ondernemers. Kortere
doorlooptijden, niet tegen
maar meewerken.

Lange termijn beleidszaken: De
grootste uitdaging is voor ons de
beschikbaarheid van technisch
personeel. Overheid moet meer
investeren in technische opleidingen,
wegen vinden om personeel op te
leiden naar behoefte.

Flexibele overheid die
met daadkracht de
wensen van
ondernemers invult en
het niet alleen bij
plannenmakerij houdt.

Er is geen
bouwgrond in de
gemeente te vinden.

Er zou gewoon een
prijsplafond moeten komen
voor energie, niet alleen
voor particulieren maar ook
voor bedrijven.

Meer tegemoetkoming in
energielasten. Minder
regeldruk m.b.t. personeel.
Versoepelen transitie
afspraken.

Meer vrijheid en
minder wetten vanuit
de overheid en
gemeente.

6. Achtergrondkenmerken

6. Achtergrondkenmerken

Aan het ondernemerspanel hebben de volgende ondernemers deelgenomen.

branche	n	%
landbouw, bosbouw en visserij (SBI 1 tot 3)	4	1%
delfstoffen, nutsbedrijven (SBI 6 tot 9)	0	0%
industrie (SBI 10 tot 33)	39	11%
bouw en installatietechniek (SBI 41 tot 43)	40	11%
handel in en reparatie van auto's (SBI 45)	15	4%
groothandel (SBI 46)	32	9%
detailhandel (SBI 47)	49	13%
vervoer en opslag (SBI 49 tot 53)	12	3%
logies, maaltijd- en drankverstrekking (SBI 55 tot 56)	53	14%
informatie en communicatie (SBI 58 tot 63)	9	2%

branche	n	%
financiële instellingen (SBI 64 tot 66)	4	1%
onroerend goed (SBI 68)	3	1%
zakelijke dienstverlening (SBI 69 tot 82)	59	16%
onderwijs, openbaar bestuur en overheid (SBI 84 tot 85)	3	1%
zorg (SBI 86 tot 88)	14	4%
cultuur (SBI 91)	4	1%
sport en recreatie (SBI 93)	9	2%
overige dienstverlening (SBI 94 tot 96)	20	5%
anders	3	1%
totaal	372	100%

6. Achtergrondkenmerken

Aan het ondernemerspanel hebben de volgende ondernemers deelgenomen.

regio	n	%
Stedendriehoek	30	8%
Achterhoek	89	24%
Arnhem-Nijmegen	100	27%
Rivierenland	54	15%
Noord-Veluwe en Valleiregio	51	14%
Foodvalley	48	13%
totaal	372	100%

Right Marktonderzoek
Emmawijk 55
8011 CN ZWOLLE
www.rightmarktonderzoek.nl